

ÂŞIK ELESGERLE ŞEMKİRLİ ÂŞIK HÜSEYN DESTANI -2-

Dr. Seher ATMACA

Beli (evet) benim azizlerim, ele ki söz tamama yetişdi. Mikayıl söyüşü (küfrü), korkuyu iştmezliğe vurdu. Sözün özünü götürüp cebine koydu. Ele bil ki dünyayı buna bağışlamışlardı.

Âşık Elesger soruştu:

- Mikayıl, bu sözü götürüp ne edeceksen?

-Aparıp Mıgıç'a verip, sazımı alacağım.

-Bundan sonra yine âşıklık edeceksen?

-Beli edeceyem.

-Yok, senin âşık olmağına hele çok var. Get bir ustada gulluk (hizmet) ele, bilmediklerini öyren, kemkesirini (eksikliklerini) düzelt.

-Kimin yanına gittim, şeyird (çırak) götürmedi. (kabul etmedi)

Âşık Elesger biraz yumşaldı:

-Sen de ki âşıklığa hevesi var, men öyredere. Get sazını al gayıdanda (dönende) yanına gelersen.

Mikayıl sevine sevine evlerine getti. Seher tezden yol başladı Çardaklı'ya. İki gün gelip Çardaklı'ya yetişdi.

Soruşup Mıgıç'ın evini taptı (buldu) gonşulardan bir oğlan gelip Mıgıç'ı çöle (dışarıya) çağırıldı. Mıgıç çöle çıkanda gördü ki Mikayıl gelip, elinden tutup ahvalını soruştu, eve daveteledi. Mikayıl eve getmek istemedi. Konu komşu meseleyi bildiklerinden Mıgıç'ın bağladığı âşık geldiğini duyanda, bir göz kırpmında buraya bir meclisin adamı topladı. Komşulardan aksakal bir Ermeni Mikayıl'ı da, Mıgıç'ı da evlerine apardı. Mikayıl kâğıdı çakırdı, okudular gördüler ki Mıgıç'ın mecliste okuduğu bağlamanın cevabıdır. Özü de (kendisi) çok ustalıklı açılıp. Mıgıç Mikayıl'ın sazını özüne gaytarmak (kendi yanında bırakmak) istemedi, dedi:

Bağlamayı sen açmış olsaydın sazını vererdim Âşık Elesger açıp, vermeyeceğim.

Mıgıç bele deyende hemin aksakal Ermeni işe garişti:

Âşık Mıgıç bağlama senin olsaydı sen deyen idi, bağlama özgenindi, o da gedip özgeye açtırıp. Oğlanın sazını özüne ver.

Âşık Mıgıç gördü ki bu çok tutarlı bir söz oldu. Dillenmeden Mikayıl'ın sazını özüne gaytardı. (kendine verdi)

Mikayıl sazını götürüp bir başına Göyçe'ye geldi. Gelen kimi de özünü Âşık Elesger'in yanına yetirdi. Âşık Elerger Mikayıl'ı yanında şeyird (çırak) sakladı.

Menim azizlerim, Mikayıl Âşık Elesger'in yanında şayird (çırak) galmakta olsun size deyim Şemkirli Âşık Hüseynden. Mıgıç sözü götürüp ustasının yanına getti. Meseleyi Âşık Hüsey'n'den danıştı. O da bu işe göre Mıgıç'ı biraz danladı (azarladı) sonra bağlamanın açmasını okutturdu. Mıgıç ele hesap ederdi ki, ustada bağlamanın açılmasına pert olacak (çok bozulacak) amma bele olmadı. Âşık Hüsey'n bu cevaptan razı galdı. Mıgıç'a dediki Âşık Elesger bağlamayı çok güzel ve düzgün açıp. Âşık Hüsey'n'i razı salan bir de o idi ki Âşık Elesger özünden (kendinden) yaşça büyük olan ustada itiram göstermiş, onun bağlamasını lal, mercan gibi gıymetlendirmişti. Âşık Elesger'in bu marifeti Âşık Hüsey'n'in onunla görüşmek hevesini bir o kadar artırdı.

Âşık Hüsey'n çok arzu ederdi ki, Âşık Elesger, Şemkir tarafa gelsin görüşsünler. Amma Âşık Elesger gelmirdi ki gelmirdi. Âşık Hüsey'n'in sabrı kesildi. Bir istedi ki kağız gönderip, Âşık Elesger'i çağırtsın. Amma bu fikirden tez el çekti. Ona göre ki bağlamanın açılmasından sonra çağirttirmek onu meydana çağirtmek kimi başa düşerlerdi. Çok götür-goydan sonra bele karara geldi ki özü Âşık Elesger'le görüşe gitsin.

Beli benim azizlerim, payız (sonbahar) getti, gış geldi, gış herlendi, yaz oldu. Günlerin bir günü Âşık Hüsey'n atna mindi, sazını çığnıne saldı, Göyçe'ye yolu düştü. Gelhagel, gelhagel akşama doğru Ağbulak köyüne yetişti. Ağbulak köyünde âşık Hüsey'n'i tanıdılar. O gece onu sakladılar (misafir ettiler) yahşı sohbet eylediler. Sabah hamınızın (herkesin) yüzüne hayırlıklı açılıp, sabah açıldı. Çay-çörekten sonra Âşık Hüsey'n xahiş (rica)eledi ki, yolum uzaktır gedim.

Kalvayı İbrahim soruştu:

-Âşık Hüsey'n, Allah goysa seferin harayadır? (nereye)

-Âşık Elesger'le görüşmeye gedirem.

Xahiş edirem, gayıdanda (geri dönende) bizi görmemiş olma!

-Baş üste!

Beli, seher tezden Âşık Hüsey'n Göyçe denizinin (gölünün) güney tarafından Ağkilse'ye doğru yola koyuldu. Dağ otu biçilirdi. Âşık Elesger de biçine (ot ya da ekin biçmek) giderdi. Bu gün Âşık Elesger biçine gitmedi. Arvadı Anaxan'ın onun yanına gelip dedi:

-A kişi cemaat biçine gitti sen niye yubanırsan? (gecikirsin)

-Arvad, men bu gün getmeyeceyem.

-Niye?

-Bu gün Şemkirli Âşık Hüsey'n bize gonak gelecek.

Anaxanın daha bir söz soruşmadı. Başladı evi-eşiyi selgeye (düzene) salmağa.

Âşık Elesger gardaşı Mehmeddi yanına çağırıp dedi:

-Mehmed, durma get yaylagdan heyvan getir.

-Ay gağa (ey gardaş) xeyirdir mi?

Bu gün Şemkirli Âşık Hüseyin bize gonak gelecek.

-Ay gağa kim dedi?

Yuxuda görmüşen, Sen durma get heyvan getir, gerçek olar gonagımıza keserik, gonak gelmese de özümüze (kendimiz) keserik.

Mehmed ata mindi, heyvan getirmeye getti.

Âşık Elesger gapı-bacada herlenip (dolaşıp) gonagin yolunu gözlemeye başladı. Bir de gördü ki Zod yolu ile bir atlı gelir. Atlı gelip kende (köye) yaklaşılanda yolun gırağında yer sulayan Meşedi Paşa'nın yanında dayandı. Ne danışdırlarsa, Meşedi Paşa elini kende tarafa uzattı. Sonra at yine yoluna devam etti. Âşık Elesger'in yüreğine damdı ki (içine doğdu) bu Âşık Hüseyin olacak. Damın üstünden aşağı düştü (indi), gonağı karşılamak için yola doğru gitti. "Qarama" deyilen suyun yanında birbirine çattılar (karşılaştırlar) Âşık Elesger gördü ki, boz atlı, sarıyağız, gırmızı saqqal, yüzünde tek tek çopuru olan bu nurani kişi hemin yuxuda gördüğü adamdır. Âşık Hüseyin dillendi:

-Salameleyküm, ay Âşık Elesger!

-Aleykesselam, ay Âşık Hüseyin! Xoş gelipsen!

-Aye, xalası göyçek (ey halası güzel) sen ne bildin ki, men Âşık Hüseyin'em?

-Bacısı göyçek, bes sen benim Âşık Elesger olduğumu haradan bildin?

-Men iki gündür soraklaşa-soraklaşa gelirem. İndi de o yer sulayan gonşundan soruşdum, dedi ki o ev Âşık Elesger'in evidir, damın üstündeki de Âşık Elesger'dir.

-Hüseyin emmi senin de geleceğini mene demişdiler.

Âşık Hüseyin teccüplendi. (afalladı) Ağbulakla Ağkilsenin arası da bir günlük yoldur. Bes bu xaberi Âşık Elesger'e kim getirmiş olar?!

Âşık Hüseyin attan düştü (indi) Görüştüler, öpüştüler.

Âşık Elesger ile Âşık Hüseyin danışa danışa (konuşa konuşa) eve teraf (doğru) gelmeye başladılar. Bunlar qapıya çatanda Mehmed de çattı (yetiştı) Mehmed elini Âşık Hüseyine uzattı:

-Hüseyin emi hoş gelipsen!

-Xoşbeht olasan! A bala sen benim Hüseyin emi olduğum haradan bildin?

-Vallah Hüseyin emi, gağam dedi ki Şemkirli Âşık Hüseyini yuxuda görmüşen, bize gonak gelecek. Bu heyvanı da ona göre getirtti.

Âşık Hüseyin şübheden çıxdı daha bir söz demedi. Mehmed heyvanı kesti, soymağa başladı. Âşık Elesgerle Âşık Hüseyin eve keçtiler. Çay çörek hazırlandı. Yediler içtiler, Şemkirli Hüseyin'in geldiğini cemaat eşiddi. (duydu) Axsam oldu.

Camaat Âşık Elesger'in evine toplaşdı.

Bir geder (müddet) geçenden sonra Âşık Hüseyin dedi:

-Âşık Elesger sazımı götür, bir iki gatar oxu, cemaat gulak assın. (dinlesin)

-Hüseyin emi, camaat benim okumağımı çox görüp, bugün senin sesini eşitmek için buraya yığılıplar. Yaxşı olar ki, özün bir iki kelme deyesen.

Meclistekiler bu teklife çox razı galdılar. Âşıklar sazlarını götürdüler, çalıp oxumaya başladılar. Ustad âşıkların sözlerinden bir geder okuduktan sonra Âşık Hüseyin dedi:

Âşık Elesger, senin yaxşı-yaxşı sözlerin gelib gulağıma çatıb. Biraz da özünden (kendinden) oxu.

-Hüseyin emi, siz kimi ustadın yanında üze (yüze) çıkası ele sözüm yoxdur. Sen öz sözlerinden oxusan, bizim üçün çox xoş olar.

-Elese (öyleyse) ikimizde özümüzden okuyağ.

Âşık Elesger başa düşmüşdü ki, (anlamıştı) Âşık Hüseyin bunun selesini (bilgisini) yoxlamaya gelib. Yoxlamamış el çekmeyecek. Odur ki dedi:

-Hüseyin emi, meslahat sizindir.

-Âşık Hüseyin aldı, göre ne dedi, meclistekiler ne eşitdi.

Analar oğlan doğanda 1

Qoy doğsun oğlanın merd;

Atası kamil olan

Tez tapar 2 dövram merd

Axşamadek ac da qalsa

Bir tike yalqız yemek

Gedeni yoldan gaytarar 3

Xub 4 saxlar mehmanı 5 merd.

Âşık Hüseyin sözü dilcevabı deyenden sonra Âşık Elesger dedi:

-Hüseyin emi, benim de qafiyede "merd" sözüm var. İcaze versen, men de onu oxuyaram.

-Çox şad olaram, buyur.

Aldı Âşık Elesger:

Altı günde xelq eyledi

Alemi sübham merd

Aya, güne qerar qoyub

Dolanır dünyanı merd

Mehmed şenine endi

Doxsan min kelme tamam

Osman yazdı, cem eyledi

Otuz cüz Quranı merd

Aldı Âşık Hüseyin:

Bir merd ile ülfet qılan

Axır bir gün merd olu

Namerd ile ülfet qılan

Çöl-biyaban gerd olu

Namerd bir mehman görende

İki gözü dört olu

Merd çeker alar elinden

Genç açar sufram merd.

Aldı Âşık Elesger:

İbrahimi Xaelilullah

Ahd-peyman eyledi

Çıxardı mina dağına

*Oğlun qurban eyledi
Hacer yandı, nale 7 çekdi
Ahü feğan eyledi
Barilahirim 8 kerem kıldı
Gönderdi qurbanı med.*

Aldı Âşık Hüseyin:

*Âşık Hüseyin deyer
Namerd binişan 9 olu
Bir meclisde namerd olsa
Meclis perişan olu
Merd bir meclise varanda
Meclis ürovşan¹⁰ olu
Her yerde xahe¹¹ yapar
Keşt¹² eyler cahını merd.*

Aldı Âşık Elesger:

*Elesger adın qurbamı
Ya Mehemed Mustafa!
Şenine aye xetm¹³ oldu
El-atasan qul kefa¹⁴
Dinini aşkar¹⁵ eyledi
Münkire verdi cefa
Qılınıcı merd, qırvveti merd
Atı merd, meydanı merd.*

Sözler tamam olanda Âşık Hüseyin dillendi:

-Sağ ol, Âşık Elesger! Sözüñün heç yanlışı yoxdur. Menim sözü hara, senin sözüñ hara. Menim sözüñ mollalardan eşitdiyim hadislerdir, amma seninki ustadnamedir, nesihedir.

Âşık Hüseyin başka bir söz başlattı. Âşık Elesger de hemin (aynı) kafiyede ona münasip söz oxudu. Sonra üçüncüsünü, dördüncüsünü. Her iki âşık birbirinin sözlerini tarifleye, tarifleye 7-8 gatar özlerinden oxudular.

Her defa Âşık Hüseyin sözüñ birinci bendini deyenden sonra Âşık Elesger'den soruştu ki bu kafiyede de sözüñ var mı? Âşık Elesger deyirdi ki var. Âşık Hüseyin yegin eldi ki (zannetti) Âşık Elesger sözlerinin çoxusunu burada bedehaten dedi.

Cemaat çox diqqatle qulaq asdı. Axşama geder ot biçen adamların yorgunluğundan eser-alamet qalmamışdı. Âşık Hüseyin üzüñü Âşık Elesger'e tutub dedi;

Âşık Elesger senin dodaqdeyemez sözlerini de eşitmişem. İmdiye qeder heç bir âşık da bele sözler yoxdur. Söz deyende dodaqların birbirine deymemesi çox çetin bir işdir. Men de bele bir söz düzeltmişem. Gör hoşuna gelir mi?

-Hüseyin emi, bizim üçün çox hoşdur buyur.

Âşık Hüseyin indiyeye qeder heç kesin yanında oxumadığı "Ay eyler qij-qij" dodaqdeyemez tencisini oxumağa başladı, göreke nece başladı. Deyek, şad olun

*Qış çilesi, Xıdır İlyas gelende
Herlener gerdişi, 16 ay eyler qij-qij¹⁷
Qış ayından yaz ayına keçende
Arşdan neysan yağar, 18 ay eyler qij-gij.*

Âşık Hüseyin sözü dilcevabı deyenden sonra Âşık Elesger soruşdu:

-Âşık Elesger, buna oxşar sözüñ yoxdur ki?

-Hüseyin emi, bu sözüñü de âşıklardan eşitmemişem. Çox xoşuma geldi. İstedim ki tek oxuna; bunu da cütlemişem. İcaze versen oxuyaram. Âşık Hüseyin az galdı ki Âşık Elesger'in yalanının üstünü açsın. Deyek ki bu söz hele heç kese malum deyil. Bir teher sözüñü saxladı. Üreyinden gülümsünüp dedi: Elesger cütleyebilipsense oxumağın çox xahış olar. Âşık Elesger sazı sinesine basıp başladı, göreke nece başladı.

*Qeyz eyleyer, çen çekdiler dağlara¹⁹
Qehrinden yelleri ay eyler qij-qij.
Qarşı gelse hasret çeker yar yara
Ağlı çaşar seri ay eyler qij-qij.*

Aldı Âşık Hüseyin:

*Acıqlandıñ ağıyara "nesen ki!"
Eşgin artdı hey yanında ne senki
Ağılkarlar qayıranda ne senki
Ayaqda şeceri²¹ ay eyler qij-qij.*

Aldı Âşık Elesger:

*Şin²² şehir axtarır secere deyer
Şeytan şer eyleyer seç ara deyer
Daşar çaylar qalxar şecere deyer
Herlenen²³ daşları ay eyler qij-qij.*

Aldı Âşık Hüseyin:

*Ağılkarlar hey çekerler xeyatı
Hey yeyinen al dersine xeyatı
Seddairler qayırarlar xeyatı²⁴
Çarx herlener²⁵ sesi ay eyler qij-qij.*

Aldı Âşık Elesger:

*Aşiq çaxsa dilde qara qar qalar
Dağlar sinesinde qara qar qalar
Geşte çıxsaxsa²⁶ erşe qara qarqalar
Çalar qanadların ay eyler qij-qij*

Aldı Âşık Hüseyin:

*Yeri sen canana qarşı gelende
Saxlar sedeqati qarşı gelende
Aşiq Hüseyinin yarı qarşı gelende
Ağlı serinden ay eyler qij-qij*

Aldı Âşık Elesger:

*Yazıq Elesger elin yetse ne nara
Ne hasret çek ne ah eyle ne nara
Ne insandı sangi salır ne nara
Qaynadar derya tek ay eyler qij-qij*

Gece yarısını geçmişti, cemaat sohbetten ayrılmak istemiyordu. Âşık Hüseyin Elesger'e dedi:

-Âşık Elesger, bir dodaqdeyemezim de var. Onu da eşitmek istiyersen mi?

-Hüseyin emi, senin sözlerin birbirinden gözeldir. Görürsen de! Cemaat sabah işe gitmeyi de yaddan çıkarıb hamısı seni eşitmek isteyir.

Âşık Hüseyin göre bu defa ne dedi, meclistikiler ne eşitti, diyek şad olun:

*Sen şeyirdsen, hey deyirler
Ders al, arkadan, geda!
Haqiqatten dışarısan,
Keçirsen yandan geda!
Aşiq isen saz çalırsan,
Şer ile işin nedi?
Deryalardan xarac alsan,
Heya qıl²⁷ kandan, geda!*

Âşık Hüsen bu bendi diyenden sonra yine üzünü âşık Elesger'e tuttu:

-Aşiq Elesger, buna oxşar sözün var mı?
-Hüseyin emi, var.
-Onda de gelsin.

Aldı Âşık Elesger

*Gizli sirrın nahaq yere
Gizledin xandan geda!
Ah çeker nale eylesin
Can geder candan geda!
Etiqatla sidq dille
Çağır şahlar şahım
Nahaq işdi dilek diler
İnsan insandan geda!*

Aldı Âşık Hüseyin

*Seyyad²⁸ isen, seyre çixsan
Geşt ele²⁹ dağlara sen
Eşq ehlisen axtargınan³⁰
Yetişesen yara sen
Eşq ateşi canda getsin
Getsen her diyara sen
Arı teki³¹ hey sızıldı
Şire çek şandan geda!³²*

Aldı Âşık Elesger

*Al çetirin çix sehraya
Sal serine saye³³ gez
Qeder senle gezecekdir
İster gir deryaya gez
Sakin eyleş sin³⁴ içinde
Haqiqatden aye³⁵ gez
Şeri-şeytandan geda!*

Aldı Âşık Hüseyin

*Hüseyinden kenar herran³⁶
Seni salar engele
Yene dağlar nele³⁷
Çisgin gele çen³⁸ gele
Azrayıl ner kişidir
Siner çeker çengele
Addadar sandan geda!*

Aldı Âşık Elesger

*Elesgerle danışanda
Al eline saz danış
İnci seni isteyenle
Eyle erki-naz³⁹ danış
Eyleşende ağır eyleş
Danışanda az danış
Eşidenler "ehsen!" desin
Sana her yandan geda!*

Sözler tamama yetişenden sonra Âşık Hüseyin üzünü cemaata tutup dedi:

-Camaat, icaze verseniz, sohbetimizi qurtararıq. Siz de işten gelipsiniz, sabah da işe gedeceksiniz. Sabah açılmaya bir şey galmayıb.

Ağsaqqallardan biri dillendi:

-Peki, Âşık Hüseyin'le Âşık Elesger'in sohbetinden doymaq olar!

Âşık Hüseyin gördü ki cemaat yerinden terpenmek (kimıldamak) istemiyor dedi.

-Yaxşı oxu diyirseniz oxuyaq.

Âşıklar bu defa başka ustaların şiirlerinden okumaya başladılar. Bir neçe gatar okumuşdular ki horozlar ötmeye başladı.

Âşık Hüseyin gülümseyip dedi:

-Yene oxuyaq mı? Çox sağ olun! Horozların emrine tabi olmak gerekdir.

Cemaat istedi ki âşıklara dövran pulu yığsın, Âşık Hüseyin razılaşmayıp dedi:

-Men buraya qazanca gelmemişem, Âşık Elesger'le görüşmeye gelmişem. Menim arzum, maksadım ancak bu idi. Çox sag olun!

Cemaat şad-hürrem (memnun kalarak) dağılıp evlerine getti. Âşık Elesger Âşık Hüseyin'i bir neçe gün de qonak saxladı, yaxşı hörməteledi. Onu yola salanda qucaklaşıb öpüşdüler.

Âşık Hüseyin gelib Ağbulak kendine (köyüne) çatanda gördü ki cemaat onu gözleyir. Molla Ali soruştu:

-Âşık Elesger'le görüşebildin mi, nece aşığıdır?

-Âşık Elesger kimi âşık hele dünyaya gelmeyib, inden beleye de (bundan sonraya) gelmeyine inanmıram; o haqq aşığıdır.

Âşık Hüseyin böyle demesi onun hörmətini daha da artırdı, o gece Ağbulaq'da saxladılar, meclis qurdular, çox razı yola saldılar.

Bu ehvalatdan sonra harada söz düşdüse, Âşık Hüseyin Âşık Elesger'i, Âşık Elesger de Âşık Hüseyin'i terifledi.

1-Doğuranda 2-Tez bulur 3-Çevirir 4-Şık, Güzel 5-Misafir 6-Geniş 7-Ah çekmek 8-Allah, Tanrı 9- 10-Şenlenme 11- 12- 13-Şanına ayet ezberlemek 14- 15-Ortaya çıkmak 16-Döner devranı 17-Şırlı 18-Gökten yağmur yağar 19- 20-Kızmak 21-Soyağacı 22-Cin 23-Dönen 24- 25-Döner, dolaşır 26-Meydana çıkmak 27-Dönen 28-Gezgin, avcı 29-Meydan okumak 30-Aramak 31-Gibi 32-Zavallı, dilenci 33-Korumak, gölge 34-Mezar 35-Ayet 36-Dolaşmak, dolanmak, gezmek 37-38-Sis 39-Naz, gamze